

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Университетінің PhD докторанты Айтқұлова Гульмира Арипқановнаның «8D02310– Филология» мамандығы бойынша философия ғылымдарының докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін жазылған «Қазақ лингвомәдени танымындағы «еңбекқорлық\жалқаулық» концептілері» атты тақырыбында дайындаған диссертациялық жұмысына

ПІКІР

XX ғасырдың соңғы онжылдығында дами бастаған тіл білімінің антропологиялық парадигмаға көшу үрдісі «адам – тіл – мәдениет», «адам – тіл – ойлау» үштігі негізіндегі гуманитарлық зерттеулердің пәнаралық салаларының дамуын күшейтті. Адамзат танымының жемісі болып табылатын әлемнің тілдік бейнесі антропологиялық тіл білімінің түрлі бағыттарын қалыптастыруға септігін тигізді.

Әлемдегі бірбүтін дамудың орталығы деп танытын мәдениет іспетті тіл де бізге өзінің қырлары мен сырларына, жұмбағы мен құпиясына толы шексіз қасиеттерін ашуда. Әлемді қалай көреміз, қалай түсінеміз, қалай сезінеміз деген мәселелер ғылымда көп зерттеле қоймаған, әлі де толықтырулар мен ізденістерді талап ететін зерттеулердің бірі болып табылады. Қарапайым тілдің логикалық жағы, әсіресе, эмоцияны, «сезімдік ойлауды» талап етпейтін жағдайда қасиеттері өте шектеулі.

Халқымыздың әр дәуірдегі ой-толғамдары мен тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрінен, жүріп өткен тарихынан хабар беретін *еңбекқорлық\жалқаулық* концептілерін танымдық тұрғыда зерттеу арқылы қазақ халқына тән ұлттық нақыштар мен мәдениетіміздің сан қатпарлы үлгілерінен хабар алатындықтан зерттеу жұмысымыздың маңызы арта түседі. Диссертациялық зерттеуде *еңбекқорлық// жалқаулық* концептілерінің когнитивті дискурстағы (проза, поэзия, паремиологияда, фразеология) лингвомәдени танымындағы вербалдану ерекшеліктері зерттелді. Осылайша, осы жұмыстың өзектілігі қажеттілікпен анықталады: тілдің адам әлемімен байланысы мәселесін одан әрі дамыту, концептілерді вербализациялау тетіктерін зерттеуді көздейтін концептосфераның әрбір құрамдас бөлігінде *еңбекқорлық\жалқаулық* ұғымдары маңызды болып табылады. Сонымен қатар, лингвомәдениеттану терминологиялық аппаратының ашылуы, мәдени білімді концептуализациялау және санаттау ерекшеліктерін түсіну; концептіні зерттеудің принциптерін, әдістері мен әдістерін құру қажеттілігі қазақ тілі материалындағы мәдениет; кешенді қазақ құндылықтарын көрсетуге мүмкіндік беретін *еңбекқорлық\жалқаулық* концептілерінің сипаттамасы лингвомәдени қоғамдастық үшін өзекті болып табылады.

Докторант тарапынан концепт, лингвомәдени талдау жүйесі туралы ғалымдар көзқарастарымен еңбектерін салыстыра отырып, *еңбекқорлық\жалқаулық* концептілерінің лингвомәдени мазмұнын әлемнің тілдік бейнесі контекстінде зерттелгені байқалады. Мәдени білімді

концептуалдау процестерінің мәні тұтастай алғанда әлемнің бейнесін мазмұнды қалыптастыру, одан әрі дамыту болып табылады. «Еңбекқорлық\жалқаулық лингвомәдени концептілері ұлттық бейнені көрсете алатын кадр, сценарий, гештальт, стереотип түрінде халқымыздың сөз қолданысында көптеп кездеседі. Сонымен қатар, еңбекқорлық\жалқаулық концептілерінің концептілік өрісіндегі макроконцептілердің танымдық ерекшеліктері анықталған. Ізденушінің анықтаған тілдік бірліктердің мәдени негізделген түсіндіру процестері тілдік образдағы халықтың тарихымен, мәдениетімен тығыз байланысты мәдени-танымдық стратегияларды тереңнен түсіндіретін лингвомәдени бірліктер болып табылады.

Ізденушінің зерттеулері көрсеткендей, ана тілінде сөйлейтіндер әлемінің тілдік көрінісінде еңбек пен еңбегі жоқтық ұғымдарын сипаттайтын тұрақты тіркестер темперамент жеке тұлғаның көрінуінің тәуелсіз формасы ретінде әрекет етпейді, бірақ мінез қасиеттерінің эмоционалды бағытынан, психикалық процестердің белгілі бір жылдамдығынан, тұлғаның экспрессивті қозғалыстары мен әрекеттерін сипаттаудан тұратын мінездің динамикалық жағы болып табылатындығын алға тартады. Көптеген тұрақты тіркестер зерттеуге алынған, зерттеу нәтижелері көрсетілген.

Диссертациядағы қол жеткізген әрбір ғылыми нәтиже жаңаша келтірілген және негіздемесі бар, зерттеу барысында алға қойған міндеттерге сәйкес келеді.

Диссертациялық жұмыс бірізділікпен жүзеге асырылған, келтірілген материалдар логикалық тұрғыдан үйлесе отырып ғылыми жұмыстың мазмұнын ашады. Құрылымдық қайшылықтары жоқ және рәсімделуі диссертациялық жұмысқа қойылатын талаптарға сәйкес келеді. Зерттеуде келтірілген қорытынды мен тұжырымдар өзара байланысқан және бір мақсатқа жұмылдырыла отырып дәйектелген.

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Университетінде орындалған алғашқы шәкіртім, Айтқұлова Гүлмира Арипқановна, өте еңбекқор, ғылыми еңбектерді жүйелеп, талдау жасап, сын көзбен қарап, өз пікірін тұжырымдай алатын ғалым. Диссертациялық зерттеуге қойылған мақсаттарды толық орындады. Зерттеу жұмысын жазу барысында ғылыми еңбектері халықаралық және Республикалық конференцияларда мақұлданды, сонымен қатар әл-Фараби атындағы ҚазҰУ түркітану және тіл теориясы кафедрасының ғылыми семинарында талқылаудан өтті.

Диссертациялық зерттеуінің нәтижелері мен қорытындылары отандық және шетелдік ғылыми басылымдарда барлығы 9 ғылыми мақала жарық көрді. Оның ішінде: Скопус (Scopus) мәліметтер базасында – 1 мақала, ҚР ҒЖБМ Ғылым саласындағы сапаны қадағалау комитеті бекіткен тізімге енетін журналдарда - 3 мақала және халықаралық және республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция жинақтарында 5 мақаласы жарияланды. Жарық көрген ғылыми мақалалары диссертацияның мазмұнын толық ашады.

Қорыта айтқанда, диссертациялық жұмыс – PhD докторанттардың диссертациялық жұмыстарына қойылатын талаптарға сай орындалған, теориялық және тәжірибелік маңызы бар толық аяқталған жеке дара зерттеу.

7

Г.А. Айткулованың «8D02310– Филология» мамандығы бойынша философия ғылымдарының докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін жазылған «Қазақ лингвомәдени танымындағы «еңбекқорлық\жалқаулық» концептілері» атты тақырыбында дайындаған диссертациялық жұмысын диссертациялық кеңеске қорғауға ұсынамын, ал оның авторы Г.А. Айткуловаға 8D02310– Филология» мамандығы бойынша философия ғылымдарының докторы (PhD) ғылыми дәрежесін беруге болады.

**Ғылыми жетекші:
филология ғылымдарының
докторы, профессор,
түркітану және тіл теориясы
кафедрасының меңгерушісі:**

Авакова Р.А.

